

ТЕХНОЛОГІЯ СУПРОВОДУ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

У статті розглянуто проблему організації соціально-педагогічної практики студентів-соціальних педагогів, ефективність реалізації технології супроводу цього процесу. Основну увагу приділено обґрунтуванню й експериментальній перевірці ефективності технології супроводу процесу практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: соціально-педагогічна практика, технологія супроводу, технологія супроводу соціально-педагогічної практики.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У процесі досягнення нової якості навчально-виховного процесу, професійного росту і розвитку компетентності майбутнього соціального педагога соціально-педагогічна практика поступається за своїм значенням, мабуть, лише безпосередньо самій практичній діяльності. Поряд з теоретичними аспектами навчання вона забезпечує тих, хто навчається, індивідуальними, тривалими консультаціями-бесідами з наставником. Майстерність і своєчасність застосування викладачем-методистом методів педагогічного втручання: довірчих бесід; моделювання власних технологій соціально-педагогічної роботи; методу дидактичних інструкцій; сократичного методу (використання питань для залучення уваги студента-стажера до активного обговорення проблеми або суперечливого питання); методу заохочення і дозволу; методу роз'яснення; інтерпретації, визначає її ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішеної раніше частини загальної проблеми. Вітчизняними і зарубіжними науковцями розроблені деякі питання і розв'язані суперечності практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Зазначено інтегративний підхід до змісту практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів, обґрунтовано її важливе значення і роль у досягненні нової якості навчально-виховного процесу (С. Архипова, І. Бех, А. Капська, І. Мигович). Педагогічні умови означеного процесу розглянуто у працях І. Звереві, Б. Шапіро, І. Шарова; проблемам професійного становлення в процесі практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів присвячено праці педагогів-науковців С. Архипової, І. Козубовської, Л. Міщик, В. Поліщук, В. Сластьоніна та ін.; проблеми загального реформування системи освіти, удосконалення інфраструктури навчальних закладів, зміст ступеневої підготовки соціальних працівників в Україні розглянуто в наукових розвідках В. Береки, Р. Вайноли, І. Курляк, Н. Лавриченко, В. Поліщук та ін. Зарубіжні вчені й практики запропонували методіку практичної підготовки майбутніх фахівців в центрах соціального обслуговування: Марк Доел, А. М. Панов, Робін Перрі, Стивен Шардлоу. Питання практичного проведення навчання та організацію й ефективність польової практики студентів вивчали Бе Свен, Бого Маріон, Гроссман Барт, Марк Доел. Рождерс Гейла, Шук-фонг Нгуан Айріс впровадили комплексну систему практичної підготовки в

порівнянні систем підготовки педагогів-наставників. Питання організації, розвитку теорії і практики досліджували В. А. Сластьонін, О. І. Холостова; гендерні проблеми – Х'юз Лесли, Шардлоу Стивен, Террі Сакко, М.Доел і С.Шардлоу. Англійську модель підготовки соціальних педагогів визначили Л. Х'юз і К. Хейкок. Водночас аналіз розглянутих способів організації практичного навчання студентів-соціальних педагогів показав, що відсутні системні наукові дослідження щодо розробки поетапної технології супроводу соціально-педагогічної практики майбутніх соціальних педагогів.

Отже, актуальність проблеми професійної підготовки соціальних педагогів в Україні, як складової загальноєвропейського підходу до унітаризації стандартів вищої освіти щодо підготовки фахівців різного профілю, необхідність запозичення зарубіжного досвіду в розв'язанні зазначеної проблеми та відсутність системних науково-педагогічних досліджень у цьому напрямку в Україні зумовили вибір теми нашого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання, мета). Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності технології супроводу процесу практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання дослідження:** теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити модель неперервної практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів за технологією супроводу та визначити етапи цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як зазначено у положенні про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України «практика студентів є невід'ємною складовою частиною процесу підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах і проводиться на оснащених відповідним чином сучасних підприємствах і в організаціях різних галузей господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, торгівлі і державного управління. Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування в них на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності» [1]. Отже, ме-

тою професійної освіти стає не оволодіння тільки спеціальними знаннями та практичними вміннями, але передбачається також їх використання як інструмента професійної й особистісної самореалізації студента-соціального педагога.

Для реалізації цього процесу нами було розроблено технологію супроводу соціально-педагогічної практики студентів-соціальних педагогів. Як основні характеристики супроводу виступають його процесуальність, пролонгованість, недирективність, заглиблення в реальне повсякденне життя людини, особливі відносини між учасниками цього процесу. Як узагальнене визначення поняття технології нами було взято визначення Т. І. Шамової: «педагогічна технологія – це наукове проектування, планування, організація і корекція особистісно-орієнтованого освітньо-виховного процесу з метою підвищення його ефективності та отримання заздалегідь запрограмованого високого результату [2, с. 11-12]. Технологія як процес характеризується трьома ознаками: поділ процесу на взаємопов'язані етапи; координоване і поетапне виконання дій, спрямованих на досягнення шуканого результату; однозначність виконання включених до технології процедур й операцій, що є вирішальною умовою досягнення результатів, адекватних поставленій меті.

У контексті цього дослідження був проведений констатувальний експеримент, метою якого було вивчення змісту діяльності кафедри соціальної педагогіки, психології і педагогічних інновацій Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», спрямованого на реалізацію технології супроводу соціально-педагогічної практики студентів-соціальних педагогів. У результаті було виявлено наступне:

- основним завданням кафедри є забезпечення засвоєння змісту предметних дисциплін; формою супроводу студентів виступає консультування без вказівки на характер проблем, що виникають у практичній діяльності соціального педагога;

- аналіз змісту робочих навчальних програм і програми соціально-педагогічної практики виявив недостатність виділених годин на її проведення;

- основними формами позанавчальної діяльності є: участь у щорічному науково-дослідному конкурсі, студентських науково-практичних конференціях, олімпіаді з соціальної педагогіки, що не передбачає включення студента в реальні або наближені до реальних професійні умови. Таким чином, в діяльності кафедри відсутня цілісна технологія супроводу, що забезпечує умови ефективної організації соціально-педагогічної практики.

Також на констатувальному етапі експериментального дослідження було проведено діагностику досягнень студентів в процесі практичної реалізації професійної діяльності під час проходження практики, задоволеності рівнем професійної компетентності, навчально-професійних потреб майбутніх соціальних педагогів. Аналіз успіхів студентів в академічній та позанавчальній діяльності систематизовано завдяки методиці «Портфолію досягнень», яка відображає як суб'єктивне ставлення студента до власної успішності в практичній соціально-педагогічній діяльності – ре-

флексивне осмислення особистісних досягнень, так і об'єктивне ставлення професійного співтовариства (викладачів вишу, практичного соціального педагога, однокурсників) до успішності майбутнього соціального педагога. Аналіз рефлексивної частини («Щоденник досягнень») дозволив визначити, що у 67% обстежуваних спостерігаються труднощі у формулюванні цілей практичної діяльності, відсутність горизонтів її планування, чіткого уявлення про себе як майбутнього професіонала в конкретній сфері соціально-педагогічної діяльності. Виникають складності самооцінювання професійних успіхів, текст «Щоденника» містить перелік подій, в яких брали участь студенти під час проходження соціально-педагогічної практики, що не відображає рефлексивного осмислення досягнень. Виходячи з цього, можна говорити про недостатню задоволеність і сформованість професійно-педагогічної спрямованості. Найбільші труднощі спостерігаються у розвитку дослідницької і самоосвітньої, конструктивно-проектувальної та організаційно-комунікативної компетенцій. Однак, відзначаючи допустимий рівень адаптивної та соціально-особистісної компетенцій у більшій половині учасників можна припустити наявність високого потенціалу студентів в освоєнні успішної професійної діяльності майбутнього соціального педагога.

Ураховуючи означені положення, нами було сформульовано визначення технології супроводу соціально-педагогічної практики студентів-соціальних педагогів – це поетапна діяльність педагогів і студентів, спрямована на допомогу суб'єкту становлення (студенту) у розв'язанні проблем, представлена чіткою, однозначно витлумаченою послідовністю операцій, дій з урахуванням реальних умов освітнього процесу, що дозволяє досягти поставлених цілей і бажаних результатів, які можуть бути швидко виявлені. Розроблена технологія супроводу соціально-педагогічної практики студентів-соціальних педагогів включає наступні етапи.

Початковий етап, метою якого є самопізнання освітніх потреб та їх попереднього планування, визначає загальну атмосферу і спосіб спілкування студента-стажера з його клієнтом (дитиною). Основне завдання викладача-методиста на початковому етапі супроводу соціально-педагогічної практики студента-соціального педагога полягає в тому, щоб створити атмосферу, яка б сприяла ефективності практичної діяльності студентів. Виконати це завдання можливо, якщо студент-стажер розуміє проблеми, з якими йому доведеться зіткнутися в процесі практичної діяльності, коли він упевнений, що викладач допоможе йому розпізнати і вирішити ці проблеми, вміти долати труднощі та перешкоди. Девізом цього етапу може стати японська мудрість: «Якщо ти на шляху не зустрів перешкоди, значить, ти не відбувся». Необхідно враховувати роль підготовчої роботи, що припускає допомогу викладача в оволодінні матеріалу, термінології та змісту практичної діяльності соціального педагога. На цьому етапі отримує підтвердження золоте правило менеджера – добре сплановане – наполовину зроблене.

Другий етап технології супроводу соціально-педагогічної практики студентів-соціальних педагогів

– *мотиваційний* – етап програмування змін у своїй особистості. Мотивація соціально-педагогічної діяльності студентів соціальних педагогів тісно пов'язана з їх індивідуально-психологічними особливостями, такими як висока емоційна чутливість, відсутність довіри до себе, навколишнього світу, віри в людей і людські можливості. Негативно відбивається на розвитку мотивації наявність у студентів внутрішньої конфліктності й суперечливості особистості (тривожність, агресивність, домінантність). На цьому етапі технологія супроводу передбачає реалізацію організаційно-діяльничої моделі процесу практичного навчання, дозволяє навчати усвідомити свої особистісні ресурси та активізувати їх, глибше зрозуміти особистісні особливості іншої людини, засвоїти необхідні моральні й професійні норми. Під час практичної діяльності студенти беруть участь у професійному соціально-психологічному тренінгу, що дозволяє підвищувати їх психологічну компетентність і встановлювати взаємозв'язок між підструктурами мотивації, що сприяє загальній внутрішній узгодженості мотиваційної сфери особистості. На другому етапі до попереднього планування додається вимога, відповідно до якої перед кожною зустріччю студент-стажер зобов'язаний подати керівнику практики свої робочі матеріали в письмовому вигляді. Поглиблення процесу консультування розвиває у студента здатність описувати результати самоспостережень. Викладач повинен відчувати толерантність до формування у стажиста своєї власної позиції – вибору потрібної технології допомоги дитині, якщо вона є не тільки когнітивною, а й дієвою, здатною викликати зміну конфліктної ситуації.

Третій (*процесуальний*) етап відбувається в міжособистісному контексті, метою якого є здійснення та презентації власної проби. Уміння розпізнати проблему дитини, терпимо ставиться до неї, проаналізувати її, а за необхідності – знайти шляхи вирішення, має важливе значення для кваліфікованого соціального педагога. На цьому етапі викладач-методист оцінює здатність студента-стажера аналізувати проблемні ситуації та вибирати технології коригувального втручання.

Четвертий (*рефлексивний*) етап передбачає відкриття ресурсу нових можливостей. Ми дотримуємось ідеї практичних соціальних педагогів та психологів, що проходження студентами соціально-педагогічної практики повинно закінчуватися проведенням спеціальних семінарів та дискусій, в яких практиканти могли б поділитися своїми враженнями про процес навчання, про цілі й використані методи в процесі проходження соціально-педагогічної практики. Крім того, проведення заключної звітної конференції дає можливість студентам поділитися отриманим досвідом

дослідження, конкретними прикладами зі своєї практики навчання.

На *оцінному* етапі технології педагогічного супроводу здійснювалася рефлексія викладачами-керівниками соціально-педагогічної практики. В якості форми практичної роботи активно застосовувалося консультування, орієнтоване на практичні проблеми суб'єктів реалізації технології, тематичні семінари, в яких приділялася увага рольовим позиціям педагогів в процесі реалізації технології (консультант, фасилітатор, експерт-спостерігач, коуч). На етапі експертизи здійснювалася робота із впровадження до практики вищої технології педагогічного супроводу, становлення успішної професійної діяльності майбутнього соціального педагога. Студенти були включені до таких видів діяльності, як: квазіпрофесійна діяльність (навчання за програмами курсів за вибором); позанавчальна діяльність (участь в конкурсах професійної спрямованості, науково-практичних конференціях, психолого-педагогічних олімпіадах); навчально-професійна діяльність. Під час реалізації етапу експертизи за технологією супроводу соціально-педагогічної практики студентам було запропоновано програму додаткової освіти «Школа майстерності соціального педагога», заснована на використанні активних форм навчання – ділові ігри, майстер-класи, консультації, соціально-педагогічні тренінги, проекти, які враховують специфіку діяльності соціального педагога у різних освітніх закладах.

За підсумками формульованого експерименту нами здійснювалося повторне діагностичне дослідження, аналіз даних якого довів, що під час впровадження технології супроводу практичної підготовки студентів-соціальних педагогів сталася позитивна динаміка у професійній компетентності студентів, які проходили соціально-педагогічну практику. Отримані результати свідчать про те, що участь студентів у подіях, передбачених технологією супроводу (навчання за програмою педагогічної практики, програмами курсів за вибором, та додаткової освіти, участь в конкурсах професійної спрямованості) реалізує високий потенціал студентів у становленні успішної професійної діяльності майбутнього педагога. Отже, організація і проведення соціально-педагогічної практики за запропонованою технологією супроводу, на нашу думку, має стати невід'ємною частиною професійного росту як самих викладачів-керівників практики, так і росту професійної компетентності студентів-практикантів.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розкритті умов становлення успішної професійної діяльності педагога в перші роки роботи в освітній установі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства освіти України від 08.04.1993 № 93 «Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України»
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>
2. Педагогические технологии: что это такое и как их использовать в школе. Практико-

ориентированная монография. / Под ред. Шамовой Т.И. – Москва – Тюмень, 1994. – 287 с.

REFERENCES

1. *Nakaz Ministerstva osvity Ukrainy vid 08.04.1993 № 93 "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro provedennia praktyky studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy" [The Order of Ministry of Education of Ukraine of 08.04.1993 № 93 "On approval of the practice of students in higher educational institutions of Ukraine"]*. (n.d.). zakon2.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93> [in Ukrainian].
2. Shamova, T. I. (eds.). (1994). *Pedagogicheskie tekhnologii: chto eto takoe i kak ikh ispolzovat v shkole. Praktiko-orientirovannaya monografiya [Educational technology: what it is and how to use it at school. Practice-oriented monograph]*. Moscow-Tyumen [in Russian].

O. V. Paskal

ТЕХНОЛОГИЯ СОПРОВОЖДЕНИЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ СТУДЕНТОВ-СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ

В статье рассматривается проблема организации социально-педагогической практики студентов-социальных педагогов, эффективность реализации технологии сопровождения данного процесса. Основное внимание уделено обоснованию и экспериментальной проверке эффективности технологии сопровождения процесса практической подготовки будущих социальных педагогов. Полученные результаты свидетельствуют о том, что прохождение социально-педагогической практики по технологии сопровождения реализует высокий потенциал студентов в становлении успешной профессиональной деятельности будущего педагога.

Ключевые слова: социально-педагогическая практика, технология сопровождения, технология сопровождения социально-педагогической практики.

O. V. Paskal

TECHNOLOGY OF SOCIAL TEACHERS' SOCIAL AND PEDAGOGICAL PRACTICE SUPPORT

The article shows the problem of the organization of social and pedagogical practice of social workers and the support of the effective implementation of technology in the process. Technology support of social and pedagogical practice of social workers is a phased activity of teachers and students, aimed at helping with the formation of the subject (student) in solving the problems presented clearly, unambiguously interpreted flowchart of action, taking into account the actual conditions of the educational process, which allows to achieve the goals and desired outcomes, which can be quickly detected. A technology of tracking the socio-pedagogical practice of social workers includes the following steps. The initial stage, the purpose of which is self-education needs and their pre-planning, defines the general atmosphere and a way of a student-trainee to communicate with a child. The second stage of technology support of social and pedagogical practice of social workers is motivation, the stage of programming changes in his personality. There is some negative impact on the development of motivation in students' internal conflicts and contradictions of personality (anxiety, aggression, dominance). At this stage, the technology involves tracking the implementation of organizational and activity model of the process of practical training. During practical activities students participate in professional social and psychological training to improve their psychological competence that allows to establish a relationship between the substructures of motivation and contributes to the overall internal consistency of the motivational sphere of personality. The second phase is added to the requirement of pre-planning, in accordance with which before each meeting the student-trainee is obliged to present the practice supervisor he working materials in writing. Deepening of the consultation process to develop students' ability to describe the results of introspection is also highlighted. Third (procedure) stage takes place in the interpersonal context, the purpose of which is the implementation and presentation of students' own samples. At this stage the teacher-supervisor evaluates the ability of a student to analyze problem situations and choose technologies of corrective intervention. Fourth (reflexive) phase involves the discovery of new resource opportunities. Assessment phase was carried out for training teachers, who are the supervisors of social and pedagogical practices. As a form of training such aspects are actively applied as counselling, focused on the practical problems of implementation of the technology subjects, thematic seminars, in which attention was paid to role positions of teachers in the implementation of technology: consultant, facilitator, expert observer, coach. On the stage of the examination the work on the implementation of the university technology and pedagogical support in practice becoming of a successful career of a future teacher was carried out. Students were included in activities such as: quasi-professional activities (training program of elective courses); extracurricular activities (participation in competitions of professional orientation, scientific conferences, psychological and pedagogical competitions); educational and professional activities. The results indicate that students' participation in the events provided by technology support (training according to teaching practice programs, programs of optional courses and additional education) students' high potential in future teacher's successful work.

Keywords: social and pedagogical practice, technology support, social and pedagogical practices technology support.

Подано до редакції 08.09.14